

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного адміністративного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за травень 2025 року

ЗМІСТ

I. СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА ІНШИХ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ	4
1.1. Оподаткування	4
1.1.1. Про застосування пільгової ставки податку на додану вартість у розмірі 7 % під час імпорту марлевої тканини для медичних цілей	4
1.1.2. Про дискреційні повноваження органів військової адміністрації в разі надання податкових пільг	6
1.1.3. Про застосування методу порівняльної неконтрольованої ціни	8
1.1.4. Про відмову в реєстрації платником єдиного податку з огляду на наявність податкового боргу	10
1.2. Валютне регулювання і валютний контроль	11
1.2.1. Про продовження граничних строків розрахунків за зовнішньоекономічним договором	11
II. СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ	13
2.1. Про відсутність права у роботодавців на апеляційне оскарження судових рішень у спорах про призначення пільгової пенсії	13
2.2. Про умови декларування виконання робіт підвищеної небезпеки на території кількох адміністративно-територіальних одиниць (областей) в одній декларації	16
2.3. Про державну реєстрацію зміни кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи з особи, щодо якої застосовані санкції у вигляді блокування активів, на іншу	17
2.4. Про заборону нарахування плати та стягнення заборгованості за споживання житлово-комунальних послуг на тимчасово окупованих територіях у період воєнного стану	20
2.5. Про неприпустимість анулювання спеціальних дозволів на користування надрами на підставі нових законодавчих обмежень щодо кінцевих бенефіціарних власників	22
2.6. Про необхідність подання окремої заяви для призначення державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства незалежно від отримання пенсії у зв'язку з втратою годувальника	25
III. СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ ТА РЕФЕРЕНДУМУ, А ТАКОЖ ЗАХИСТУ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН	27
3.1. Про причинний зв'язок загибелі військовослужбовців	27
3.2. Про неможливість оголошення конкурсу на посаду керівника комунального підприємства під час воєнного стану	29

I. СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА ІНШИХ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ

1.1. Оподаткування

1.1.1. Про застосування пільгової ставки податку на додану вартість у розмірі 7 % під час імпорту марлевої тканини для медичних цілей

Митний орган не має правових підстав для відмови в застосуванні пільгової ставки податку на додану вартість у розмірі 7 % до товару, який відповідає визначенню медичного виробу в розумінні Податкового кодексу України та технічним регламентам, навіть якщо цей товар є сировиною для подальшого виробництва медичних засобів

07 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Дніпровської митниці на рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 25 листопада 2024 року та постанову Третього апеляційного адміністративного суду від 05 лютого 2025 року у справі № 160/28693/24 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Екобинт» до Дніпровської митниці про визнання протиправним і скасування податкового повідомлення-рішення.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Митниця дійшла висновку, що ввезений товар (бавовняна тканина в рулонах) не є медичним виробом у розумінні технічного регламенту, а отже, не підлягає оподаткуванню згідно з пільговою ставкою. На переконання контрольного органу, тканина в рулонах не є готовим медичним виробом, а є сировиною; не призначена для безпосереднього застосування у медичній практиці; не відповідає ознакам виробів, визначених технічними регламентами; не може бути використана кінцевим споживачем без додаткової обробки.

Декларант звернувся до суду з позовом про визнання протиправним і скасування податкового повідомлення-рішення, яким було донараховано суму податкового зобов'язання з податку на додану вартість під час імпорту товару, заявленого як медичний виріб. Позивач уважав, що ввезена вибілена марлева тканина в рулонах має відповідну технічну та дозвільну документацію, зокрема сертифікат якості; декларацію про відповідність Технічному регламенту щодо медичних виробів; внесення товару до Класифікатора медичних виробів НК 024:2023 (код 48126: «рулон марлевий, нестерильний»); реєстрацію в Державному реєстрі медичної техніки та виробів медичного призначення. Позивач також стверджував,

що цей товар підлягав використанню лише для медичних цілей, тобто для виробництва перев'язувальних матеріалів, зокрема бинтів, які надалі мали бути реалізовані як медичні вироби.

Дніпропетровський окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою Третього апеляційного адміністративного суду, задовольнив позов, визнавши протиправним і скасувавши оскаржуване податкове повідомлення-рішення. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку про правомірне застосування пільгової ставки податку на додану вартість у розмірі 7 %, оскільки: а) товар було класифіковано як медичний виріб відповідно до Класифікатора НК 024:2023; б) було надано всі документи, що підтверджують відповідність вимогам Технічного регламенту; в) реєстрація в державному реєстрі медичних виробів та належне митне оформлення підтверджують легальність ввезення; г) у технічній та дозвільній документації не встановлено жодних обмежень щодо довжини чи ширини медичної тканини; ґ) лист Міністерства охорони здоров'я України, на який посилається митниця, має рекомендаційний характер і не є нормативним актом.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Операції з постачання на митній території України та/або ввезення на митну територію України лікарських засобів, медичних виробів та виробів медичного призначення оприбутковують податком на додану вартість згідно зі ставкою в розмірі 7 % відповідно до підпункту «в» пункту 193.1 статті 193 Податкового кодексу України в разі, якщо: а) такі лікарські засоби дозволено для виробництва і застосування в Україні та внесено до Державного реєстру лікарських засобів; б) медичні вироби дозволено для надання на ринку та/або введення в експлуатацію і застосування в Україні, а також внесено до Державного реєстру медичної техніки та виробів медичного призначення або відповідають вимогам відповідних технічних регламентів, що підтверджено документом про відповідність. Якщо під час постачання на митній території України та/або ввезення на митну територію України лікарських засобів / медичних виробів не дотримано хоча б однієї з умов, визначених абзацами другим та третім підпункту «в» пункту 193.1 статті 193 Податкового кодексу України, такі операції оприбутковують податком на додану вартість у загальновстановленому порядку згідно зі ставкою 20 %.

У класифікаторі медичних виробів НК 024:2023, затвердженому наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 24 травня 2023 року № 4139 визначено, що «Рулон марлевий, нестерильний (код 48126)» належить до медичних виробів. Тому застосування ставки податку на додану вартість у розмірі 7 % щодо операцій з ввезення на митну територію України бавовняної медичної

тканини полотняного переплетення в рулонах відповідає вимогам підпункту «в» пункту 193.1 статті 193 Податкового кодексу України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 травня 2025 року у справі № 160/28693/24 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127204876>

1.1.2. Про дискреційні повноваження органів військової адміністрації в разі надання податкових пільг

Орган військової адміністрації зобов'язаний ухвалити рішення про надання податкової пільги на підставі об'єктивних критеріїв, таких як статус території, без необхідності попереднього обстеження земельних ділянок або внесення відповідних даних до Державного земельного кадастру. Відсутність такого обстеження не є підставою для відмови в наданні податкової пільги, оскільки статус потенційно забрудненої земельної ділянки може бути встановлений на підставі рішення уповноваженого органу, що є достатнім для реалізації податкових пільг. Орган влади не має дискреційних повноважень щодо відмови або затримки в наданні податкової пільги у разі наявності об'єктивних підстав, визначених законом

07 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Фермерського господарства «Клепки» на рішення Харківського окружного адміністративного суду від 21 жовтня 2024 року та постанову Другого апеляційного адміністративного суду від 29 січня 2025 року у справі № 520/9626/24 за позовом Фермерського господарства «Клепки» до Шевченківської селищної військової адміністрації Куп'янського району Харківської області про визнання протиправним і скасування розпорядження, зобов'язання вчинити дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Платник орендував земельні ділянки для ведення сільськогосподарської діяльності, які перебували в тимчасовій окупації з лютого до вересня 2022 року, а після деокупації їх було включено до переліку територій можливих бойових дій та потенційного забруднення вибухонебезпечними предметами. У зв'язку з потенційним забрудненням орендованих земель вибухонебезпечними предметами, платник звернувся до органу військової адміністрації з клопотанням про визнання ділянок непридатними для використання та надання пільги зі сплати місцевого податку. Водночас орган військової адміністрації відмовив у задоволенні заяв, мотивуючи це відсутністю підстав. Тому платник звернувся до суду, вимагаючи скасування оскаржуваного рішення та зобов'язання надати пільгу з огляду на фактичну неможливість безпечного використання земель.

Харківський окружний адміністративний суд частково задовольнив позов, визнавши протиправним і скасувавши розпорядження про відмову в наданні податкової пільги, а також зобов'язавши повторно розглянути заяви платника про визнання земель потенційно забрудненими та надання пільг. Суд першої інстанції також дійшов висновку, що відмова органу влади є необґрунтованою, оскільки для надання статусу потенційно забрудненої земельної ділянки не потрібно проводити обстеження чи внесення даних до кадастру.

Другий апеляційний адміністративний суд частково змінив рішення суду першої інстанції, зобов'язавши орган військової адміністрації повторно розглянути лише одну заяву про визнання земельних ділянок потенційно забрудненими вибухонебезпечними предметами та надання пільг, а інші вимоги залишив без задоволення. Суд апеляційної інстанції визнав, що відсутність відомостей у кадастрі не є достатньою підставою для відмови у наданні пільг, але відмовив у втручанні в дискреційні повноваження органу військової адміністрації щодо ухвалення остаточного рішення.

Верховний Суд задовольнив касаційну скаргу, скасувавши постанову суду апеляційної інстанції в частині повторного розгляду заяви та ухваливши нову постанову, якою зобов'язав орган військової адміністрації ухвалити рішення про визнання земель потенційно забрудненими вибухонебезпечними предметами та надати податкову пільгу за 2023 рік. В іншій частині оскаржувані судові рішення було залишено без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Норми Податкового кодексу України, зокрема пункт 30.2 статті 30, визначають чіткі критерії для надання податкових пільг, ураховуючи об'єктивні характеристики, як-от: як статус території, вид діяльності або об'єкт оподаткування. Податкова пільга є правом для всіх платників, які відповідають зазначеним критеріям, і не залежить від індивідуальних обставин. Тобто податкову пільгу застосовують не як виняток для конкретного платника, а як реалізацію загального правила в межах визначених законом умов.

Орган влади не має дискреційних повноважень щодо відмови або затримки в наданні податкової пільги у разі наявності об'єктивних підстав, визначених законом, тому зобов'язаний ухвалити рішення про надання податкової пільги на підставі об'єктивних критеріїв, таких як статус території, без необхідності попереднього обстеження земельних ділянок або внесення відповідних даних до Державного земельного кадастру.

Відсутність обстеження земельних ділянок або невнесення відповідної інформації до Державного земельного кадастру не може бути підставою для відмови в наданні податкової пільги, оскільки статус потенційно забрудненої земельної ділянки може бути встановлений на підставі рішення уповноваженого органу,

що є як достатнім для реалізації податкових пільг, так і необхідною умовою для подальших дій, зокрема проведення обстеження земельної ділянки операторами протимінної діяльності. Законодавство не вимагає попереднього обстеження для надання статусу потенційно забрудненої земельної ділянки. Сама наявність території в офіційному переліку районів, де тривали бойові дії чи які перебували під окупацією, є достатньою підставою для розгляду питання надання податкової пільги.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 травня 2025 року у справі № 520/9626/24 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127172087>

1.1.3. Про застосування методу порівняльної неконтрольованої ціни

Джерела інформації, які використовували податкові органи для встановлення відповідності умов контрольованої операції принципу «витягнутої руки», є такими, що не відповідають вимогам підпункту 39.5.3.1 статті 39 Податкового кодексу України, якщо: а) їх не було отримано безпосередньо контрольним органом; б) наведену в них інформацію було отримано з невідомих джерел, які не можна перевірити; в) така інформація не є загальнодоступною, що є неприпустимим у спірних правовідносинах

08 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів першої палати Касаційного адміністративного суду розглянув касаційні скарги Південного міжрегіонального управління ДПС по роботі з великими платниками податків на рішення Одеського окружного адміністративного суду від 01 лютого 2023 року, додаткове рішення Одеського окружного адміністративного суду від 01 березня 2023 року та постанову П'ятого апеляційного адміністративного суду від 04 липня 2023 року у справі № 420/22108/21 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «ТІС-Міндобрива» до Південного міжрегіонального управління ДПС по роботі з великими платниками податків про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень-рішень.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

За результатами виїзної документальної перевірки контрольний орган дійшов висновку, що платник не надав достатнього обґрунтування обраного методу трансфертного ціноутворення. Отож платнику було донараховано понад 30 млн грн податку на прибуток та зменшено від'ємне значення об'єкта оподаткування на понад 6 млн грн. Платник доводив обґрунтованість застосування методу порівняльної неконтрольованої ціни та процедурні порушення податкового органу.

Одеський окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін Другим апеляційним адміністративним судом, задовольнив позов і скасував оскаржувані податкові повідомлення-рішення. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку,

що платник обґрунтовано застосував метод порівняльної неконтрольованої ціни, який забезпечує найвищий рівень зіставності, оскільки послуги надавав той самий суб'єкт, використовуючи ті самі активи в аналогічних умовах. Зовнішні джерела контрольного органу було визнано недостовірними з огляду на відсутність публічності та належного функціонального аналізу, а використання показників валової рентабельності – неправомірним.

Верховний Суд залишив касаційні скарги контрольного органу без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін, погодившись із висновками щодо законності дій платника та неправомірності податкових донарахувань.

ОЦІНКА СУДУ

Верховний Суд підтримав підхід судів попередніх інстанцій, згідно з яким джерела інформації, що використовували податкові органи для встановлення відповідності умов контрольованої операції принципу «витагнутої руки», є такими, що не відповідають вимогам підпункту 39.5.3.1 статті 39 Податкового кодексу України, оскільки: а) їх не було отримано безпосередньо контрольним органом; б) наведену в них інформацію було отримано з невідомих джерел, які не можна перевірити; в) така інформація не є загальнодоступною, що є неприпустимим у спірних правовідносинах

Правила трансфертного ціноутворення потрібно застосовувати в межах, установлених Податковим кодексом України, дотримуючись принципів верховенства права, правової визначеності та добросовісності платника. Відмінності в характеристиках операцій, що не мають істотного впливу, не можуть бути підставою для визнання операцій незіставними. Тому операції, прив'язані до іноземного курсу валют, можна визнавати зіставними, якщо дотримано інші критерії зіставності. Допустимим є лише порівняння цін, а не фінансових результатів чи рівня рентабельності.

Платник має право застосовувати внутрішні зіставні операції за умови дотримання функціонального аналізу, тобто застосовувати метод порівняльної неконтрольованої ціни з використанням внутрішніх зіставних операцій за умови доведення їхньої зіставності відповідно до підпункту 39.2.2 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України. Метод, обраний платником, є пріоритетним у разі відповідності критеріям зіставності, які визначено підпунктом 39.3.2.8 пункту 39.3 статті 39 цього Кодексу.

Контрольний орган не має права відхиляти такі операції без доведення істотності їхніх відмінностей та має право застосувати інший метод лише за умови обґрунтування його більшої точності та належного доведення цього факту. Контрольний орган зобов'язаний довести істотність відмінностей та їхній вплив на ринковий результат. Недостатньо констатувати наявність істотних відмінностей

в характеристиках операцій без належного обґрунтування їхнього впливу на ринковий результат.

Підставою для скасування податкових повідомлень-рішень можуть бути судові експертні висновки, що підтверджують відповідність контрольованої операції принципу «витягнутої руки», якщо вони є обґрунтованими, достовірними та відповідають вимогам статті 39 Податкового кодексу України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 травня 2025 року у справі № 420/22108/21 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127444091>

1.1.4. Про відмову в реєстрації платником єдиного податку з огляду на наявність податкового боргу

Наявність у суб'єкта господарювання податкового боргу станом на дату подання заяви про обрання спрощеної системи оподаткування є самостійною та достатньою підставою для відмови в реєстрації його як платника єдиного податку. Форма документа, яким оформлено таку відмову, не впливає на його юридичну силу як індивідуального адміністративного акта, якщо дотримано змістовних вимог щодо обґрунтування та мотивування відповідно до пункту 299.5 статті 299 Податкового кодексу України

27 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу фізичної особи – підприємця на рішення Запорізького окружного адміністративного суду від 04 квітня 2024 року та постанову Третього апеляційного адміністративного суду від 19 липня 2024 року у справі № 280/890/24 за позовом фізичної особи – підприємця до Головного управління Державної податкової служби в Запорізькій області про скасування відмови в реєстрації її як платника єдиного податку та зобов'язання вчинити дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Фізична особа була зареєстрована як підприємець та одночасно подала заяву про застосування спрощеної системи оподаткування з першого числа місяця, наступного за місяцем державної реєстрації. Податковий орган відповідно до підпункту 291.5.8 пункту 291.5 статті 291, підпункту 1 пункту 299.6 статті 299 Податкового кодексу України відмовив у реєстрації заявника платником єдиного податку з огляду на наявність податкового боргу зі сплати земельного податку. Оскаржуючи цю відмову, позивач звернувся до суду з позовом про її скасування та зобов'язання зареєструвати його платником єдиного податку. Позов було обґрунтовано відсутністю належного мотивування відмови, порушенням процедури оформлення, відсутністю достовірного підтвердження податкового боргу, непропорційністю наслідків відмови з огляду на незначний розмір заборгованості.

Запорізький окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою Третього апеляційного адміністративного суду, відмовив у задоволенні позову, визнавши правомірною оскаржувану відмову. На переконання судів попередніх інстанцій, станом на день подання заяви про державну реєстрацію фізичної особи – підприємця за ним було обліковано податковий борг з плати за землю, що відповідно є підставою для ухвалення рішення про відмову в реєстрації такого платника.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Спрощену систему оподаткування застосовують лише до суб'єктів господарювання, які відповідають критеріям, установленим главою 1 розділу XIV Податкового кодексу України, та не мають визначених законом обмежень. Згідно з підпунктом 291.5.8 пункту 291.5 статті 291 Податкового кодексу України особа, яка станом на дату подання заяви має податковий борг (за винятком безнадійного), не може бути зареєстрована платником єдиного податку. Тому наявність податкового боргу станом на дату подання заяви є достатньою та об'єктивною підставою для відмови в реєстрації такого боржника платником єдиного податку.

Керуючись пунктом 299.5 статті 299 Податкового кодексу України, відмова податкового органу у формі листа, яка містить належне правове обґрунтування, відповідає критеріям індивідуального адміністративного акта та не порушує прав платника.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 травня 2025 року у справі № 280/890/24 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127700596>

1.2. Валютне регулювання і валютний контроль

1.2.1. Про продовження граничних строків розрахунків за зовнішньоекономічним договором

Міністерство економіки зобов'язане під час розгляду заяви про продовження граничних строків розрахунків за зовнішньоекономічними договорами здійснювати повноцінну та об'єктивну оцінку всіх наданих документів, ураховуючи складність і технічні особливості обладнання, що є предметом договору. Формальна відмова без належного мотивування та з ігноруванням суті заяви порушує принципи добросовісності та неупередженості, тому є протиправною

14 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Приватного акціонерного

товариства «Біо мед скло» на постанову Сьомого апеляційного адміністративного суду від 10 грудня 2024 року у справі № 240/12058/24 за позовом Приватного акціонерного товариства «Біо мед скло» до Міністерства економіки України про визнання протиправним і скасування рішення.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Платник звернувся до Міністерства економіки України із заявою про видачу висновку про продовження граничних строків розрахунків за зовнішньоекономічною операцією, установлених Національним банком України. До заяви було додано копії договору з додатком (специфікацією), супровідні документи та обґрунтування необхідності продовження строків. Міністерство економіки України видало наказ про відмову у видачі висновку, адже додаток (специфікація) належить до іншого договору, а тому не може бути підставою для продовження строків. Платник повторно звернувся із заявою, подавши виправлений додаток, у якому усунув описку в англomовній даті специфікації. Водночас йому було відмовлено у видачі висновку з огляду на відсутність на те підстав, оскільки подана операція не відповідає критеріям, визначеним пунктом 2 Порядку видачі висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, установлених Національним банком, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2019 року № 104 (далі – Порядок № 104). Отож платник звернувся до суду з позовом про визнання протиправними та скасування зазначених наказів, а також із вимогою зобов'язати контрольний орган видати висновок про продовження граничних строків розрахунків згідно із зовнішньоекономічним договором.

Житомирський окружний адміністративний суд рішенням від 23 вересня 2024 року частково задовольнив позов, скасувавши наказ про відмову у видачі висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за операцією, яку здійснюють відповідно зовнішньоекономічного договору, та зобов'язавши повторно розглянути заяву з урахуванням висновків суду та вимог чинного законодавства. Суд першої інстанції вказав на формальний підхід під час розгляду повторної заяви, без належної правової оцінки обставин. В іншій частині суд відмовив у задоволенні позову, зазначивши, що рішення про відмову у видачі висновку про продовження граничних строків розрахунків за операцією вже виконане, тому немає підстав для його скасування.

Сьомий апеляційний адміністративний суд скасував рішення суду першої інстанції, ухваливши нове, яким повністю відмовив у задоволенні позову. Суд апеляційної інстанції зазначив, що договір стосується лише постачання готового товару без виготовлення, монтажу чи введення в експлуатацію, а також встановлює строк виконання понад 180 днів, що порушує вимоги, встановлені Порядком № 104.

Верховний Суд задовольнив касаційну скаргу, скасувавши оскаржуване судові рішення та залишивши чинним рішення суду першої інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

Питання валютного регулювання регламентовано Законом України від 21 червня 2018 року № 2473-VIII «Про валюту і валютні операції», положення якого можна змінити лише шляхом внесення змін до закону.

Порядок № 104 не встановлює додаткових вимог до змісту зовнішньоекономічного договору, окрім наявності істотних умов. Відмова у видачі висновку може ґрунтуватися лише на підставах, чітко визначених у Порядку № 104. Будь-яке розширене тлумачення цих підстав є неправомірним.

Відповідно до Порядку № 104 Міністерство економіки України видає висновки про продовження граничних строків щодо операцій з експорту та імпорту товарів. Розв'язуючи це питання, потрібно здійснювати повноцінну й об'єктивну оцінку всіх наданих документів. Формальний підхід до розгляду заяви та ігнорування її змісту порушує принципи добросовісності та неупередженості, які підлягають застосуванню в діяльності суб'єктів владних повноважень.

Якщо поставка товару потребує індивідуального виробництва, заводських випробувань або спеціального технічного налаштування, це потрібно враховувати, оцінюючи обґрунтованість заяви. Якщо обладнання є високотехнологічним та складним технічним виробом, виготовляється лише на замовлення (не конвеєрним способом), із урахуванням завантаженості виробничих потужностей самого виробника, то цей факт доводить наявність об'єктивних підстав для перевищення граничного строку розрахунків.

Рішення про відмову у видачі висновку має бути належним чином мотивоване, містити конкретні причини з покликанням на відповідні норми законодавства. Відсутність належної аргументації є підставою для визнання рішення протиправним.

Суд має право зобов'язати суб'єкта владних повноважень повторно розглянути заяву в разі виявлення порушень порядку її розгляду або необґрунтованої відмови.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 травня 2025 року у справі № 240/12058/24 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127486437>

II. СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ

2.1. Про відсутність права у роботодавців на апеляційне оскарження судових рішень у спрах про призначення пільгової пенсії

У справах, де позивачем є фізична особа, відповідачем – орган Пенсійного фонду України, а предмет спору стосується визнання протиправним рішення про відмову у призначенні пенсії особі на пільгових умовах зі зниженням пенсійного віку на підставі Закону України від 05 листопада 1991 року № 1788-XII «Про пенсійне забезпечення» роботодавці, де працювала особа, та у яких відповідно виникає обов'язок відшкодування фактичних витрат на виплату та доставку пільгової пенсії, не мають права на апеляційне оскарження таких судових рішень

13 травня 2025 року Верховний Суд у складі судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Товариства з обмеженою відповідальністю «Одеська мехколона № 10» на ухвалу П'ятого апеляційного адміністративного суду від 23 травня 2024 року у справі № 420/16041/23 (провадження № К/990/23636/24) за позовом особи до Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області про визнання протиправним і скасування рішення, зобов'язання вчинити певні дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Одеський окружний адміністративний суд задовольнив позов особи, визнав незаконним і скасував рішення відповідача про відмову у призначенні пенсії за віком на пільгових умовах та зобов'язав Головне управління Пенсійного фонду України у Львівській області призначити позивачу цю пенсію. Учасники справи рішення суду першої інстанції в апеляційному порядку не оскаржували. Натомість апеляційну скаргу подало Товариства з обмеженою відповідальністю «Одеська мехколона № 10», яке є правонаступником підприємств, на яких працював позивач, та яке вважало, що таке рішення безпосередньо впливає на його права, інтереси та обов'язки, проте суд не залучив його до розгляду цієї справи як третю особу, а суд апеляційної інстанції закрити апеляційне провадження за скаргою товариства, чим унеможливив захист прав та інтересів підприємства.

Апеляційний суд виходив з того, що рішенням суду першої інстанції не вирішувались питання про права, свободи, інтереси або обов'язки товариства; воно не містить вимог зобов'язального характеру стосовно скажника (апелянта), а предметом спору у цій справі було визнання протиправним і скасування рішення пенсійного органу про відмову позивачу у призначенні пенсії за віком на пільгових умовах, а також наявність підстав для призначення позивачу відповідної пенсії,

де оцінка надавалась виключно питанню обґрунтованості прийнятого Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області рішення.

Верховний Суд касаційну скаргу залишив без задоволення, ухвалу суду апеляційної інстанції – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Під час вирішення питання, чи прийнято оскаржуване рішення про права, обов'язки, свободи чи інтереси особи, яка не брала участі в справі, суд має з'ясувати, чи буде в зв'язку із прийняттям судового рішення в цій справі таку особу наділено новими правами, чи покладено на неї нові обов'язки, або змінено її наявні права та/або обов'язки, або позбавлено певних прав, свобод та/або обов'язків у майбутньому.

Єдиною підставою для залучення до участі у справі третіх осіб є встановлення фактів про те, що судові рішення може вплинути на права та обов'язки осіб, які не є стороною у справі. Такі обставини можуть бути виявлені судом самостійно при вирішенні питання про відкриття провадження у справі або при підготовці справи до судового розгляду, або ж наведені у відповідних клопотаннях про залучення третіх осіб і у заявах третіх осіб про вступ у справу на стороні позивача або відповідача.

Колегія суддів погодилася з висновком суду апеляційної інстанції, що у цьому випадку рішення суду першої інстанції стосується виключно сторін у справі, повторного розгляду заяви позивача про призначення пенсії та, фактично, врахування чи неврахування пенсійним органом правової оцінки, наданої у попередніх рішеннях суду. При цьому суд взяв до уваги, що ані мотивувальна, ані резолютивна частини рішення суду першої інстанції у цій справі не містять жодних висновків щодо прав та обов'язків апелянта.

Фінансування пенсій, призначених на пільгових умовах, здійснюється за рахунок страхувальників, а тому обов'язок підприємств – вчасно розрахуватися з Пенсійним фондом України. Водночас обов'язок покриття витрат на виплату та доставку пільгової пенсії не може впливати на право позивача на призначення пенсії зі зниженням пенсійного віку за пільговими умовами.

Судова палата дійшла висновку, що посилання заявника апеляційної скарги на те, що пенсійним органом в подальшому до нього заявлено вимогу про відшкодування витрат на виплату та доставку пенсій, призначених на пільгових умовах, не свідчить про те, що він є учасником правовідносин щодо призначення пенсії, та що судом першої інстанції вирішено питання безпосередньо щодо його прав та обов'язків і не створює підстав для апеляційного оскарження. Крім того, ТОВ може захистити свої права та інтереси при оскарженні розрахунків на відшкодування фактичних витрат на виплату та доставку пенсій, які сформовані та надіслані йому відповідачем у судовому порядку або при розгляді справи про стягнення цієї

заборгованості. Зобов'язок підприємства щодо відшкодування фактичних витрат на виплату та доставку пільгових пенсій виникає внаслідок специфіки діяльності підприємства, здійснення якої неможливе без виконання робіт, які віднесені до Списку № 1 чи № 2 та дають право на призначення пенсії зі зниженням пенсійного віку.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 травня 2025 року у справі № 420/16041/23 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126667395>

2.2. Про умови декларування виконання робіт підвищеної небезпеки на території кількох адміністративно-територіальних одиниць (областей) в одній декларації

Виконання робіт підвищеної небезпеки на території кількох областей може бути правомірно задеклароване в одній декларації, за умови: 1) належного зазначення у ній переліку відповідних адміністративно-територіальних одиниць (областей), що фіксує обставину змінного місця виконання робіт; 2) підтвердження наявності належної матеріально-технічної бази та договорів із замовниками, які свідчать про реальне здійснення господарської діяльності на відповідних територіях (зокрема, договорів, локальних програм тощо)

05 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Північно-Східного міжрегіонального управління Державної служби з питань праці на рішення Сумського окружного адміністративного суду від 04 вересня 2024 року та постанову Другого апеляційного адміністративного суду від 25 листопада 2024 року у справі № 580/4355/24 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Центр інструментів» до Центрального міжрегіонального управління Державної служби з питань праці про визнання протиправною бездіяльності щодо нереєстрації декларації відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства з охорони праці.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивачем через портал електронних послуг Міністерства економіки України tu.gov.ua подана декларація відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства з питань охорони праці (далі – Декларація). За результатами опрацювання декларації Держпраці повернуло Декларацію позивачу без розгляду у зв'язку з тим, що в ній виявлено незаповнення полів, передбачених Додатком 8 до Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 року № 1107 (далі – Порядок № 1107), а саме: місце виконання

робіт підвищеної небезпеки та/або експлуатації (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки. Вказало, що декларація подається на конкретно визначений об'єкт та за однією визначеною адресою місцезнаходження, областю, регіоном тощо.

Рішенням окружного адміністративного суду, залишеним без змін постановою апеляційного адміністративного суду, позов задоволено. Суди першої та апеляційної інстанції дійшли висновку, що подана позивачем Декларація повністю відповідає вимогам Порядку № 1107 та Додатку 8 до цього Порядку.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій без змін.

ОЦІНКА СУДУ

На підставі аналізу положень частини третьої статті 4 Закону України від 6 вересня 2005 року № 2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» Верховний Суд дійшов висновку, що вона передбачає можливість подання суб'єктом господарювання декларації за його місцезнаходженням, місцем провадження діяльності або місцезнаходженням об'єкта. Це свідчить про те, що закон регулює подання декларації в контексті виду господарської діяльності, а не в розрізі окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Тому, якщо діяльність єдина за змістом (наприклад, навчання з питань охорони праці), суб'єкт господарювання має право подати одну декларацію, навіть якщо вона охоплює кілька регіонів, за умови документального підтвердження її здійснення на цих територіях, а обов'язковість подання окремих декларацій для кожного регіону прямо не передбачена жодною нормою законодавства.

Крім того, пункт 21 Порядку № 1107 визначає, що декларація подається за формою, встановленою додатком 8 до цього Порядку, яка, серед іншого, передбачає заповнення поля «місце виконання робіт/експлуатації, що змінюється».

Це, на думку Суду, свідчить про те, що законодавець передбачив можливі випадки здійснення мобільної або нестационарної господарської діяльності, що є типовим для сфери навчання з питань охорони праці, в межах якої суб'єкт господарювання може здійснювати відповідну діяльність у різних регіонах України.

Верховний Суд також зауважив, що вимога щодо подання окремої декларації на кожну область у випадку, коли діяльність є уніфікованою за змістом і здійснюється на основі єдиної матеріально-технічної бази, є проявом надмірного формалізму, який не має нормативного підґрунтя та не впливає з прямого тексту Порядку № 1107; відповідно, така вимога є непропорційною та обмежує право на підприємницьку діяльність. Такий підхід виходить за межі повноважень дозвільного органу, суперечить принципу правової визначеності, а також порушує вимоги частини другої статті 19 Конституції України щодо дій органів державної влади виключно в межах і у спосіб, передбачені законом.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 травня 2025 року у справі № 480/3555/24 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127135948>

2.3. Про державну реєстрацію зміни кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи з особи, щодо якої застосовані санкції у вигляді блокування активів, на іншу

Оскільки внесення відомостей до Єдиного державного реєстру про зміну кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи з підсанкційної особи на іншу є офіційним визнанням в Україні відповідного факту та впливає на правомочності щодо заблокованих активів, то, враховуючи мету застосування санкцій, державний реєстратор повинен відмовити у проведенні такої реєстрації, попри те, що факт відчуження акцій (частки) такої юридичної особи засвідчений документом іноземної держави. Якщо новий кінцевий бенефіціарний власник юридичної особи вже зареєстрований за законодавством іноземної держави, це не означає автоматичного визнання цього факту в Україні

14 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Міністерства юстиції України на рішення Київського окружного адміністративного суду від 07 червня 2024 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 12 серпня 2024 року у справі № 320/14459/24 за позовом приватного нотаріуса особа_1 до Міністерства юстиції України за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача - Обласного виробничо-заготівельного підприємства «Херсонвирресурси» про визнання протиправним та скасування наказу про результати камеральної перевірки державного реєстратора – приватного нотаріуса, зобов'язати поновити доступ державного реєстратора - приватного нотаріуса до Єдиного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Ради Національної Безпеки та оборони України 19 жовтня 2022, введеним в дію Указом Президента України, щодо особа_2 застосовано персональні економічні санкції, серед яких блокування активів - тимчасове позбавлення права користуватися та розпоряджатися активами. У період дії санкцій, позивачем (приватним нотаріусом) здійснено реєстраційні дії щодо зміни кінцевого бенефіціарного власника низки юридичних осіб з особа_2 на особа_3. На підставі повідомлень Головного слідчого управління Національної поліції України, Міністерством юстиції України проведено камеральну перевірку, якою встановлено порушення позивачем вимог законодавства про державну реєстрацію, зокрема вчинення реєстраційних дій після застосування санкцій до попереднього бенефіціара

та з порушенням принципу екстериторіальності. За результатами перевірки Міністерство юстиції України видало наказ, яким анулювало позивачу доступ до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань. Позивач з цим рішенням не погодився, звернувся до суду. Обґрунтовуючи позовні вимоги посилався на те, що оскільки реєстраційні дії щодо зміни кінцевого бенефіціарного власника компанії Палп Мілл Холдинг ГмБХ здійснено у державних реєстрах Республіки Австрія, де компанія зареєстрована та веде діяльність, зміни у структурі її власності регулюються виключно законодавством Республіки Австрія, а відповідні відомості підлягають внесенню до реєстрів України на підставі таких змін.

Рішенням окружного адміністративного суду, залишеним без змін постановою апеляційного адміністративного суду, позов задоволено. Суди дійшли висновку, що, з огляду на подані до реєстрації документи та вичерпний перелік підстав для відмови в такій реєстрації, наведений у частині першій статті 28 Закону України від 15 травня 2003 року № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» (далі – Закон № 755-IV), позивач не мав підстав для відмови у вчиненні реєстраційних дій. Крім того, наведена в рішенні РНБО інформація щодо підсанкційної особи не відповідала інформації щодо особи, яка була колишнім кінцевим бенефіціарним власником юридичних осіб.

Верховний Суд задовольнив касаційну скаргу, скасував рішення судів попередніх інстанцій та ухвалив нове рішення про відмову у задоволенні позову.

ОЦІНКА СУДУ

На підставі аналізу положень Закону України від 06 грудня 2019 року № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон № 361-IX) та Закону № 755-IV, Верховний Суд дійшов висновку про те, що оскільки внесення відомостей до Єдиного державного реєстру про зміну кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи з підсанкційної особи на іншу є офіційним визнанням в Україні відповідного факту та впливає на правомочності щодо заблокованих активів, то, враховуючи мету застосування санкцій, державний реєстратор повинен відмовити у проведенні такої реєстрації, попри те, що факт відчуження акцій (частки) такої юридичної особи засвідчений документом іноземної держави. Якщо новий кінцевий бенефіціарний власник юридичної особи вже зареєстрований за законодавством іноземної держави, це не означає автоматичного визнання цього факту в Україні.

Суд касаційної інстанції також звернув увагу на те, що оскільки в силу положень статті 5 Закону України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII «Про санкції» рішення РНБО про застосування санкції у вигляді блокування активів вводиться у дію Указом Президента України, відповідно, відомості про осіб, щодо яких застосовані санкції,

оприлюднюються на офіційних веб-ресурсах Президента України та Верховного Ради України. За таких умов державний реєстратор мав реальну можливість отримати інформацію про те, що кінцевий бенефіціарний власник юридичної особи, щодо зміни якого подано заяву до державного реєстратора, перебуває під санкціями.

Державний реєстратор мав упевнитися в наявності підстав для проведення державної реєстрації на підставі посвідчених іншим суб'єктом документів, виявити розумну обачність та здійснити перевірку відомостей, що містяться у державних реєстрах та інших офіційних ресурсах, про кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи, щодо внесення змін про якого надійшла заява, зокрема, відомостей про рішення РНБО про застосування санкцій до цієї особи.

Державний реєстратор мав обов'язок та реальну можливість (за умови оприлюднення рішення РНБО про застосування санкції на офіційних державних ресурсах) встановити факт застосування санкцій до кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи та, виявивши угоду, спрямовану на обхід санкцій, а отже і на порушення публічного порядку, яка є нікчемною у силу закону, повинен був дійти висновку про невідповідність на цій підставі поданого для проведення державної реєстрації документа вимогам Конституції та законів України. Враховуючи зазначене, Суд не погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про те, що під час вчинення реєстраційних дій, які були предметом камеральної перевірки, позивач не порушив вимоги законодавства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 травня 2025 року у справі № 320/14459/24 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127342797>

2.4. Про заборону нарахування плати та стягнення заборгованості за споживання житлово-комунальних послуг на тимчасово окупованих територіях у період воєнного стану

Заборона нарахування плати за житлово-комунальні послуги та стягнення заборгованості за ці послуги, відповідно до абзацу четвертого пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України № 206 від 05 березня 2022 року «Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану» (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2023 року № 1405 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо оплати житлово-комунальних послуг») є чинною з 30 грудня 2023 року. Але така заборона стосується тимчасово окупованих територій; періоду окупації - з дати початку по дату завершення тимчасової окупації; включення таких територій до переліку тимчасово окупованих територій України; стосується заборгованості утвореної після 24 лютого 2022 року за відповідний період окупації, споживачів та/або членів їх сімей на відповідній території

19 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Акціонерного товариства «Херсонгаз» на постанову П'ятого апеляційного адміністративного суду від 22 жовтня 2024 року у справі № 420/17630/24 за позовом Акціонерного товариства «Херсонгаз» до Головного управління Держпродспоживслужби в Херсонській області про визнання протиправним та скасування припису.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

На підставі звернення громадянина Головним управлінням Держпродспоживслужби в Херсонській області проведено позапланову перевірку позивача на предмет додержання вимог законодавства України сфері надання житлово-комунальних послуг. За результатами перевірки складено акт, у якому викладені висновки про порушення позивачем вимог абзацу 4 пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України № 206 від 05 березня 2022 року «Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану» (далі – Постанова № 206), а саме: всупереч вказаному положенню проведено нарахування плати за комунальну послугу (розподіл природного газу) за адресою особи, яка ініціювала перевірку, що знаходиться в місті Херсон з дати початку (01 березня 2022 року) по дату завершення (11 листопада 2022 року) тимчасової окупації території. Позивачу вручено припис про усунення виявлених порушень. Не погоджуючись із зазначеним приписом, позивач звернулося до суду, обґрунтовуючи позов тим, що вимоги абзацу четвертого пункту 1 Постанови № 206 передбачають заборону нарахування плати за житлово-комунальні послуги з дати початку по дату завершення тимчасової окупації територій. Водночас, така заборона щодо нарахування плати за житлово-комунальні послуги була впроваджена постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2023 року № 1405 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо оплати житлово-комунальних послуг» (далі – Постанова № 1405), яка набрала чинності 30 грудня 2023 року і якою були внесені зміни до Постанови № 206. Таким чином, до 30 грудня 2023 року у позивача були відсутні правові підстави для ненарахування плати за фактично надані послуги.

Рішенням окружного адміністративного суду позов задоволено. Задовольняючи позов, суд першої інстанції виходив з положень частини першої статті 58 Конституції України, в якій вказано, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, та положень частин другої - третьої статті 5 Цивільного кодексу України, яким встановлено, що акт цивільного законодавства не має зворотної дії у часі, крім випадків, коли він пом'якшує або скасовує цивільну відповідальність особи. Апеляційний адміністративний суд скасував рішення окружного адміністративного суду та ухвалив нове рішення, яким відмовив у задоволенні позову. Суд виходив з того, що заборона нарахування плати

за житлово-комунальні послуги та стягнення заборгованості за ці послуги, відповідно до абзацу четвертого пункту 1 Постанови № 206 (в редакції Постанови № 1405) є чинною з 30 грудня 2023 року, але така заборона стосується тимчасово окупованих територій; періоду окупації - з дати початку по дату завершення тимчасової окупації.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а постанову суду апеляційної інстанції без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Постанова № 206, в редакції Постанови № 1405, має пряму дію у часі, оскільки її норми поширюються на суспільні відносини, які виникли після набрання нею чинності, а також суспільні відносини, які виникли до набрання нею чинності, але які не були врегульовані враховуючи особливості правового статусу воєнного стану, та продовжують існувати на момент набрання нею чинності.

Такими суспільними відносинами є споживання житлово-комунальних послуг на тимчасово окупованих територіях, зокрема з дати початку по дату завершення тимчасової окупації територій.

При цьому, застосування тимчасової заборони на нарахування оплати та її стягнення на тимчасово окупованих територіях, зокрема з дати початку по дату завершення тимчасової окупації територій, починаючи не з 24 лютого 2022 року, а з 30 грудня 2023 року, має дискримінаційний підхід, оскільки території, які були окуповані з 24 лютого 2022 року та з 30 грудня 2023 року, мають однаковий статус, а воєнний стан введений на всій території України з 24 лютого 2022 року та продовжений, як станом на 30 грудня 2023 року, так і на час прийняття оскаржуваного припису та розгляду справи судом.

Заборона нарахування плати за житлово-комунальні послуги та стягнення заборгованості за ці послуги, відповідно до абзацу четвертого пункту 1 Постанови № 206 (в редакції Постанови № 1405) є чинною з 30 грудня 2023 року. Але така заборона стосується тимчасово окупованих територій; періоду окупації - з дати початку по дату завершення тимчасової окупації; включення таких територій до переліку тимчасово окупованих територій України; стосується заборгованості утвореної після 24 лютого 2022 року за відповідний період окупації, споживачів та/або членів їх сімей на відповідній території.

Отже, доводи позивача про те, що оскільки Постанова № 1405 набрала чинності 30 грудня 2023 року, то й зміни, що вносяться до Постанови № 206 підлягають застосуванню до правовідносин, що виникли саме з моменту набрання її чинності, є помилковими.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 травня 2025 року у справі № 420/17630/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127443909>

2.5. Про неприпустимість анулювання спеціальних дозволів на користування надрами на підставі нових законодавчих обмежень щодо кінцевих бенефіціарних власників

Внесення на підставі Закону України від 01 грудня 2022 року № 2805-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами» змін до частини третьої статті 13 Кодексу про надра України щодо визначення осіб, які не можуть бути користувачами надр, зокрема, юридичні особи, у яких істотну участь мають або є кінцевими бенефіціарними власниками фізичні особи - громадяни та (або) резиденти держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, не може бути підставою для анулювання спеціального дозволу на користування надрами вже виданого таким юридичним особам без наявності відповідної підстави у статті 26 Кодексу України про надра

21 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Товариства з обмеженою відповідальністю «Вознесенська торгово-промислова компанія» на рішення Миколаївського окружного адміністративного суду від 24 листопада 2023 року та постанову П'ятого апеляційного адміністративного суду від 14 березня 2024 року у справі № 400/9675/23 за позовом Державної служби геології та надр України до Товариства з обмеженою відповідальністю «Вознесенська торгово-промислова компанія» про припинення права користування надрами шляхом анулювання спеціального дозволу на користування надрами.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Товариство з обмеженою відповідальністю «Вознесенська торгово-промислова компанія» має спеціальний дозвіл на користування надрами, виданий Державною службою геології та надр України 28 листопада 2006 року, строком дії до 28 листопада 2026 року, на видобування гранітів у межах Трикратненського родовища. Згідно з копією витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, одним із кінцевих бенефіціарних власників товариства є ОСОБА_1 – громадянин російської федерації, який має непряний вирішальний вплив на юридичну особу з відсотком права голосу 30 %. На підставі Закону України від 01 грудня 2022 року № 2805-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами» (далі – Закон № 2805-IX, набрав чинності 28 березня 2023 року), яким внесено зміни до статті 13 Кодексу України про надра, згідно з якою користувачами надр не можуть бути юридичні особи, у яких істотну участь мають або є кінцевими бенефіціарними власниками фізичні особи - громадяни

та (або) резиденти держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, позивач звернувся з цим позовом до суду.

Окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду, задовольнив позов. Суди першої та апеляційної інстанцій виходили з того, що Закон України від 06 вересня 2005 року № 2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» містить невичерпний перелік підстав анулювання дозволів, тому, враховуючи пряму заборону на користування надрами юридичним особам, кінцевими бенефіціарами яких є громадяни держави-агресора, наявні підстави для припинення права користування надрами, шляхом анулювання спеціального дозволу на користування надрами товариству.

Верховний Суд задовольнив касаційну скаргу, скасував рішення судів попередніх інстанцій та ухвалив нове рішення про відмову у задоволенні позову.

ОЦІНКА СУДУ

До набрання чинності Законом № 2805-IX норма частини третьої статті 26 Кодексу України про надра визначала, що законодавством України можуть бути передбачені й інші випадки припинення права користування надрами. Проте Законом № 2805-IX виключено вказане положення частини третьої статті 26 Кодексу України про надра.

Тобто станом на дату звернення до суду з цим позовом стаття 26 Кодексу не містила припису про можливість припинення права користування надрами шляхом анулювання спеціального дозволу на підставі інших випадків, аніж визначені положеннями частини другої статті 26 Кодексу України про надра.

На підставі аналізу статті 4-1 Закону № 2806-IV та статті 26 Кодексу України про надра Суд дійшов висновку, що припинення користування надрами, дозвіл на видобування яких наданий відповідачу, шляхом анулювання цього дозволу можливе лише з підстав, передбачених статтею 26 Кодексу України про надра.

Водночас наявність у юридичної особи - користувача надр кінцевого бенефіціарного власника - громадянина держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, зокрема російської федерації, не передбачено статтею 26 Кодексу України про надра в якості підстави для анулювання спеціального дозволу на користування надрами.

Проаналізувавши приписи частини третьої – п'ятої статті 13 Кодексу України про надра Суд зазначив, що вказаними нормами закону визначаються суб'єкти, яким спеціальний дозвіл на користування надрами не надається та/або дія вже наданого дозволу не продовжується. Водночас вказані норми закону не визначають підстав анулювання вже виданих спеціальних дозволів на користування надрами.

Також Суд вказав, що відомості про застосування до товариства чи до ОСОБА_1 санкцій, передбачених Законом України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII «Про санкції», відсутні.

Внесення на підставі Закону № 2805-IX змін до частини третьої статті 13 Кодексу про надра України щодо визначення осіб, які не можуть бути користувачами надр, зокрема, юридичні особи, у яких істотну участь мають або є кінцевими бенефіціарними власниками фізичні особи - громадяни та (або) резиденти держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, не може бути підставою для анулювання спеціального дозволу на користування надрами вже виданого таким юридичним особам без наявності відповідної підстави у статті 26 Кодексу України про надра.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 травня 2025 року у справі № 400/9675/23 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127520517>

2.6. Про необхідність подання окремої заяви для призначення державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства незалежно від отримання пенсії у зв'язку з втратою годувальника

Законом України від 16 листопада 2000 року № 2109-III «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» передбачено право на одночасне призначення державної соціальної допомоги та пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Однак реалізація цього права вимагає від особи вчинення дій, таких як подання окремої заяви на призначення кожного з видів допомоги. Призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника не породжує автоматичного виникнення обов'язку органу соціального захисту призначати допомогу за Законом України від 16 листопада 2000 року № 2109-III «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» без відповідної заяви. Особа повинна подати окрему заяву на призначення державної соціальної допомоги як особі з інвалідністю з дитинства, надати необхідні документи, і лише після цього орган соціального захисту може ухвалити рішення про призначення такої допомоги

28 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу особа_1 на рішення Чернігівського окружного адміністративного суду від 25 грудня 2023 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 07 травня 2024 року у справі № 620/15888/23 за особа_1 до Управління адресних соціальних допомог Департаменту соціальної політики Чернігівської міської ради, Департаменту соціальної політики Чернігівської міської ради про визнання протиправною бездіяльності щодо неінформування та ненадання позивачу роз'яснення про його

право на одночасну виплату пенсії у зв'язку з втратою годувальника і державної соціальної допомоги та зобов'язання здійснити перерахунок та виплату державної соціальної допомоги.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивачу у 2003 році безстроково встановлено 3 групу інвалідності (з дитинства), а з 07 жовтня 2022 року призначено пенсію по втраті годувальника за померлого батька відповідно до статті 36 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-XI «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». Позивач звернувся до управління адресних соціальних допомог із заявою про донарахування суми державної соціальної допомоги, встановленої Законом України від 16 листопада 2000 року № 2109-III «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» (далі – Закон № 2109-III), та виплату її за період з дати призначення пенсії по втраті годувальника до 24 травня 2023 року (до дати призначення соціальної допомоги). Відповідач повідомив заявника про відсутність підстав для задоволення заяви, оскільки, виписки до акта огляду медико-соціальної експертної комісії на ім'я позивача із закладів охорони здоров'я не надходили, та до вересня 2022 року позивач отримував пенсію як особа з інвалідністю у Пенсійному фонду України, а не органах соціального захисту населення. Враховуючи наведене, допомога призначена з дати звернення.

Рішенням окружного адміністративного суду, залишеним без змін постановою апеляційного адміністративного суду, у задоволенні позову відмовлено. Суди попередніх інстанцій, виходили з того, що для призначення державної соціальної допомоги особа повинна звернутися до уповноваженого органу із заявою та необхідними документами. У справі не встановлено надходження висновку медико-соціальної експертної комісії щодо позивача до департаменту соціальної політики міської ради, на обліку як одержувач допомоги він не перебував, а із заявою про її призначення звернувся лише 24 травня 2023 року. З цієї дати і було призначено виплату.

Верховний Суд касаційну скаргу залишив без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Законом № 2109-III передбачено право на одночасне призначення державної соціальної допомоги та пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Однак реалізація цього права вимагає від особи вчинення дій, таких як подання окремої заяви на призначення кожного з видів допомоги.

Призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника не породжує автоматичного виникнення обов'язку органу соціального захисту призначати допомогу за Законом № 2109-III без відповідної заяви. Особа повинна подати окрему

заяву на призначення державної соціальної допомоги як особі з інвалідністю з дитинства, надати необхідні документи, і лише після цього орган соціального захисту може ухвалити рішення про призначення такої допомоги.

Відповідно до вимог статті 12 Закону № 2109-III виплата державної соціальної допомоги за минулий час здійснюється через неотримання сум особою з інвалідністю чи її офіційним представником з поважних причин. Поважною причиною, визначеною Законом № 2109-XII, є перебування особи з інвалідністю на лікуванні, інші причини, які фізично унеможливлювали своєчасне витребування призначених сум державної соціальної допомоги, або інші об'єктивні обставини, коли особа з інвалідністю чи її батьки, усиновителі, опікуни, піклувальники не могли звернутися за їх отриманням.

Суд констатував, що з огляду на ненадання позивачем доказів наявності відповідних об'єктивних причин, які унеможливлювали його звернення до уповноваженого органу із заявою про призначення державної соціальної допомоги до 24 травня 2023 року, у нього не виникло підстав для отримання такої допомоги за період до зазначеної дати.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 травня 2025 року у справі № 620/15888/23 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127700473>

III. СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ ТА РЕФЕРЕНДУМУ, А ТАКОЖ ЗАХИСТУ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

3.1. Про причинний зв'язок загибелі військовослужбовців

Положення Інструкції про розслідування та облік нещасних випадків з військовослужбовцями, професійних захворювань і аварій у Збройних Силах України, яка затверджена наказом Міністерства оборони України 27 жовтня 2021 року № 332 не поширюється на військовослужбовців, які загинули внаслідок бойових уражень або дій з боку противника в районі ведення бойових дій, оскільки такі випадки є бойовими людськими втратами і обліку як нещасні випадки не підлягають. Водночас випадки загибелі військовослужбовців, що сталися в районі ведення бойових дій або проведення операції Об'єднаних сил, але не пов'язані з бойовими ураженнями або діями з боку противника, розслідуються згідно з вимогами цієї Інструкції

13 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу особа_1 на постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду від 24 квітня 2024 року у справі № 300/6309/23

за позовом особа_1 до військової частини про визнання дій протиправними та зобов'язання вчинити дії щодо видачі довідки про обставини загибелі військовослужбовця особа_5.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивачка є вдовою загиблого військовослужбовця, який загинув унаслідок вибуху мін під час перебування в районі ведення бойових дій. У наказі командира військової частини зазначено, що загибель не пов'язана із захистом Батьківщини. Позивачка вважала це формулювання протиправним, оскільки її чоловік перебував у районі бойових дій та виконував обов'язки служби. Військова частина не склала довідку про обставини травми, що унеможливлювало звернення за одноразовою грошовою допомогою.

Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив, вказавши, що смерть настала за обставин, не пов'язаних з виконанням службових обов'язків. Суд апеляційної інстанції скасував це рішення та частково задовольнив позов, визнав наказ протиправним і зобов'язав провести нове розслідування. У решті позову про визнання бездіяльності та зобов'язання видати довідку було відмовлено.

Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив частково, рішення судів попередніх інстанцій в частині відмови в задоволенні позовних вимог про визнання протиправною бездіяльності військової частини стосовно невидачі довідки про обставини травми (поранення, контузії, каліцтва) особа_5 та зобов'язання вчинити відповідні дії скасував та закрив провадження в цій частині. В іншій частині позовних вимог скасував постанову суду апеляційної інстанції та направив справу на новий судовий розгляд до цього суду.

ОЦІНКА СУДУ

Положення Інструкції Інструкції про розслідування та облік нещасних випадків з військовослужбовцями, професійних захворювань і аварій у Збройних Силах України, яка затверджена наказом Міністерства оборони України 27 жовтня 2021 року № 332 (далі – Інструкція № 332) не поширюється на військовослужбовців, які загинули внаслідок бойових уражень або дій з боку противника в районі ведення бойових дій, оскільки такі випадки є бойовими людськими втратами і обліку як нещасні випадки не підлягають. Водночас випадки загибелі військовослужбовців, що сталися в районі ведення бойових дій або проведення операції Об'єднаних сил, але не пов'язані з бойовими ураженнями або діями з боку противника, розслідуються згідно з вимогами цієї Інструкції.

Суд апеляційної інстанції зазначив, що службове розслідування відповідно до Порядку проведення службового розслідування у Збройних Силах України, затвердженого наказом Міністерства оборони України від 21 листопада 2017 року № 608 проводиться для встановлення, зокрема, неправомірних дій військовослужбовця, яким вчинено правопорушення; причинного зв'язку

між правопорушенням, з приводу якого було призначено службове розслідування, та виконанням військовослужбовцем обов'язків військової служби; вини військовослужбовця та ін., а за його результатами командир приймає рішення про притягнення військовослужбовця до дисциплінарної відповідальності, однак, на переконання суду апеляційної інстанції, службове розслідування за фактом загибелі військовослужбовців, не може проводитися для встановлення вини військовослужбовців, що загинули, у власній загибелі, а тому службове розслідування випадку загибелі повинно бути проведено в порядку Інструкції №332.

Проте, дійшовши в оскарженій постанові такого висновку, суд апеляційної інстанції не дослідив і не надав правової оцінки обставинам, з якими пов'язується необхідність проведення службового розслідування відповідно до положень Інструкції №332, а саме ключовим є те, чи пов'язана з бойовими ураженнями або діями з боку противника загибель військовослужбовця, що сталася в районі ведення бойових дій.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 травня 2025 року у справі № 300/6309/23 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127308596>

3.2. Про неможливість оголошення конкурсу на посаду керівника комунального підприємства під час воєнного стану

Оголошення конкурсу, зокрема на посаду керівника комунального підприємства, на яку було здійснено призначення особи у період дії воєнного стану відповідно до абзацу першого частини п'ятої статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», можливе лише після припинення чи скасування воєнного стану

22 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу особа_1 на постанову Третього апеляційного адміністративного суду від 22 лютого 2024 року у справі № 340/6569/23 за позовом особа_1 до Кіровоградської обласної ради про визнання протиправним та скасування розпорядження голови обласної ради про оголошення конкурсу на посаду директора – художнього керівника комунального закладу.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивача призначено на посаду директора – художнього керівника КЗ «Кіровоградський академічний обласний український музично-драматичний театр ім. М.Л. Кропивницького» контрактом від 01 грудня 2022 року, укладеним під час дії воєнного стану відповідно до статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Кіровоградська обласна рада 03 серпня 2023 року видала розпорядження про оголошення конкурсу на цю ж посаду, що стало підставою для звернення до суду.

Суд першої інстанції задовольнив позов, визнавши розпорядження протиправним та скасувавши його. Суд першої інстанції, при ухваленні рішення, керувався тим, що оскільки контракт з позивачем укладено в період дії воєнного стану, на дату прийняття спірного розпорядження воєнний стан не припинено і не скасовано, тому у відповідача відсутні правові підстави оголошувати конкурс, що прямо суперечить, як умовам контракту так і частині сьомій статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Суд апеляційної інстанції скасував це рішення і ухвалив нове – про відмову в задоволенні позову. Суд апеляційної інстанції мотивував своє рішення тим, що чинне законодавство України та, зокрема, і Закон України «Про правовий режим воєнного стану» у жодному разі не забороняє організацію і проведення в умовах воєнного стану конкурсів на посади керівників комунальних закладів, посади державної служби.

Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив, скасував рішення суду апеляційної інстанції та залишив в силі рішення суду першої інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

Призначення позивача на посаду керівника комунального закладу відбулося у період дії воєнного стану відповідно до абзацу першого частини п'ятої статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», тобто без проведення конкурсного відбору. Такий порядок призначення є винятковим і прямо передбачений положеннями абзацу першого частини п'ятої статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» з огляду на надзвичайні умови (період воєнного стану).

Водночас положення абзацу другого частини сьомої статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» дає підстави для висновку, що оголошення конкурсу, зокрема, на посаду керівника комунального підприємства, на яку було здійснено призначення особи у період дії воєнного стану відповідно до абзацу першого частини п'ятої статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», можливе лише після припинення чи скасування воєнного стану.

Абзац другий частини сьомої цієї ж статті визначає, що конкурс на відповідну посаду може бути оголошений лише після припинення чи скасування воєнного стану, але не пізніше шести місяців з моменту такого припинення або скасування. Отже, на момент видання оскаржуваного розпорядження конкурс оголошений передчасно, оскільки воєнний стан тривав, а посада не була вакантною.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 травня 2025 року у справі № 340/6569/23 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127557714>

Огляд судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за травень 2025 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного адміністративного суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду; управління забезпечення роботи судової палати з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів секретаріату Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду. Київ, 2025. – 29 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 t.me/supremecourtua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua